

Makroekonomické agregáty, produkt a jeho měření

Ekonomie je společenskovední disciplína, která studuje organizační formy, prostřednictvím kterých lidská společnost řeší zásadní problém – problém vzácnosti.

- **Mikroekonomie** studuje chování jednotlivých ekonomických subjektů na dílčích trzích, tzn. na trhu statků a služeb, na trhu výrobních faktorů apod.
- **MAKROEKONOMIE** studuje chování ekonomiky jako celku. Za zakladatele soudobé makroekonomické teorie je považován John Maynard Keynes (1936). Zkoumá souhrnné (agregátní) makroekonomické jevy a vzájemné vztahy mezi nimi.
- **Mezinárodní ekonomie** studuje základní souvislosti mezinárodních hmotných a finančních toků a jejich dopady jak na národní, tak na světovou ekonomiku.

Makroekonomické veličiny (makroekonomické agregáty):

- Produkt
- Zaměstnanost
- Cenová hladina
- Pozice vůči zahraničí

PRODUKT

- výsledkem výrobního procesu (= společensky organizovaná lidská činnost směřující k tvorbě statků a služeb).
- V reálně fungující ekonomice rozlišujeme mezi **tržním produktem** (= výrobek, který je nabízen za cenu pokrývající minimálně padesát procent celkových nákladů na jeho produkci), **produktem pro vlastní konečné užití** (= výrobek, který si jeho producent ponechá pro vlastní konečnou spotřebu nebo jako vlastní investiční majetek) a **ostatním netržním produktem** (= výrobek, který je ostatním subjektům poskytován zdarma nebo za cenu, která nepokrývá ani padesát procent nákladů na jeho produkci).

HRUBÝ DOMÁCÍ PRODUKT (HDP, GDP)

- je součtem peněžních hodnot konečných výrobků a služeb vyprodukovaných během určitého časového období (zpravidla jednoho roku) výrobními faktory umístěnými v dané zemi, a to bez ohledu na to, kdo tyto faktory vlastní.
- Aby mohl být daný výrobek či služba zahrnutý do hodnoty hrubého domácího produktu, pak je nezbytné, aby byly:
  - **vyrobeny v běžném období** = vyrobeny v daném roce (do hodnoty HDP tedy nezahrnujeme výrobky či služby, které byly vyprodukovány v předchozích obdobích),
  - **oceněny tržními cenami** (do hodnoty HDP jsou tedy zahrnuty pouze ty výrobky a služby, které prošly trhem),

- *určeny ke konečnému užití* (do hodnoty HDP nejsou zahrnuty výrobky a služby, které jsou v daném období opakovaně směřovány).
- Hrubý domácí produkt je v podstatě hodnotou produkce ekonomiky, kterou si můžeme představit jako součin množství jednotlivých produktů a jejich cen. Ceny se však mění a proto je možné, že vypočtený HDP roste, kdežto množství produkce zůstává stejné nebo dokonce klesá. Aby se rozlišil růst množství vyprodukovaných výrobků a služeb od růstu jejich cen, zavádí se do měření produkční aktivity rozlišení mezi nominálním a reálným produktem.

Nominální hrubý domácí produkt (HDP_N)

- je vypočten v běžných cenách, tzn. v cenách sledovaného období. *Pokud se ceny zvýší v průměru např. o 20 %, pak HDP_N vypočtený v těchto cenách pro další rok bude o 20 % vyšší, a to i v případě, že se množství vyprodukovaných výrobků a služeb vůbec nezmění.*
- Zajímá-li nás skutečná produkce v ekonomice, musíme sledovat údaje o reálném HDP.

Reálný hrubý domácí produkt (HDP_R)

- je vypočten ve stálých cenách, tzn. v cenách očištěných od změn (očištěný od inflace).
- Stálými cenami tedy rozumíme ceny toho roku, který si stanovíme jako výchozí (základní). *Pokud si stanovíme jako výchozí období rok 2005 a hrubé domácí produkty vytvořené v letech 2006, 2007, atd. měříme v cenách roku 2005, pak je tedy měříme ve stálých cenách a považujeme je za reálné produkty.*
- HDP_R můžeme definovat jako HDP_N, který je očištěn od pohybů cenové hladiny (inflaci).

Metody výpočtu hrubého domácího produktu (3 metody)

Hrubý domácí produkt může být v reálně fungující ekonomice měřen jako tok výdajů jednotlivých ekonomických subjektů nebo jako tok důchodů, které získávají vlastníci výrobních faktorů, popřípadě jako tok výrobků, které byly v dané ekonomice vyprodukovány jednotlivými sektory.

a) Výdajová metoda měření HDP

Hrubý domácí produkt je měřen jako součet všech výdajů, které jednotlivé ekonomické subjekty ve sledovaném období vynaloží na nákup finální produkce.

$$HDP = C + G + I_g + NX$$

Do hodnoty HDP tak započítáváme:

- *konečnou spotřebu domácností (C)* = veškeré výdaje na výrobky a služby, které slouží k uspokojení individuálních potřeb domácností.
- *vládní výdaje za statky a služby (konečnou spotřebu vlády, G)*
  - výdaje vlády na statky a služby sloužící k uspokojení kolektivních potřeb společnosti.

Vládní výdaje dále členíme na:

- vládní výdaje za spotřební statky a služby (G_C),

- investiční výdaje vlády (G_I).

$$G = G_C + G_I$$

- **hrubé investice (tvorbu hrubého kapitálu, I_g)**, přičemž rozlišujeme:

- výdaje na tvorbu hrubého fixního kapitálu (I_f) = výdaje firem spojené s pořízením hmotného či nehmotného majetku, který tyto firmy dlouhodobě využívají při své výrobní činnosti,
- investice do zásob (výdaje spojené se změnou stavu zásob, I_s) – jejich hodnotu určíme jako rozdíl mezi přírůstkem a úbytkem zásob v daném časovém období.

Hrubé investice můžeme také členit na:

- obnovovací investice (I_r) = výdaje umožňující firmám nahradit ty části fixního kapitálu, které byly v průběhu výrobního procesu spotřebovány, neboli investice, které nahrazují opotřebovaná výrobní zařízení a budovy (čili amortizaci),
- čisté investice (I_n) – tyto investice zachycují přírůstek kapitálových statků v dané ekonomice, jejich cílem je rozšíření výrobní kapacity.

$$I_n = I_g - I_r$$

Zahrneme-li do výpočtu agregátu celkové, tzn. hrubé investice (I_g), bude výsledkem hrubý domácí produkt (HDP), pokud do výpočtu agregátu zahrneme jen čisté investice (I_n), bude výsledkem čistý domácí produkt (ČDP, NDP).

$$\check{C}DP = C + G + I_n + NX$$

- **výdaje zahraničních subjektů – čistý export (NX)**

- vyjadřuje rozdíl mezi exportem (vývozem, EX) a importem (dovozem, IM).
- Export zahrnuje veškeré výdaje zahraničních ekonomických subjektů za statky a služby vyprodukované na území daného státu, kdežto import zahrnuje výdaje domácností ekonomických subjektů za statky a služby, které byly vyprodukovány v zahraničí.

$$NX = EX - IM$$

$$HDP = C + G_C + G_I + I_f + I_s + EX - IM$$

b) Důchodová metoda měření HDP

Hrubý domácí produkt určíme pomocí této metody jako součet všech důchodů, které ve sledovaném období získají za poskytnuté služby výrobních faktorů jejich vlastníci.

$$HDP = w + i + z + n + s + T_n + a$$

Tyto důchody mají podobu:

- **mezd (w)** – hrubé mzdy a další náklady firem na práci, včetně příspěvků na sociální a zdravotní pojištění, které platí firmy,
- **úroků (i)** – čisté úroky, tzn. rozdíl mezi úroky, které získají domácnosti a vláda a úroky, které domácnosti a vláda zaplatí jiným subjektům,
- **zisků (z)** – hrubý zisk firem, který se člení na dividendy akcionářů, nerozdělené zisky a daň ze zisku,
- **renty (n)** – důchody plynoucí domácnostem z vlastnictví půdy a nemovitostí,
- **příjmů ze samozaměstnání (s)** – všechny formy příjmů samostatně podnikajících osob (živnostníků, rolníků apod.),

Dále do výpočtu HDP důchodovou metodou započítáváme do jeho hodnoty:

- **nepřímé daně (T_N)** – jedná se o daně, které jsou součástí ceny statků (mezi tyto daně patří daň z přidané hodnoty a daň spotřební),
- **amortizaci (odpisy, a)** – amortizaci rozumíme proces opotřebovávání fixního kapitálu a tudíž snižování jeho hodnoty.

Z uvedeného můžeme dále zjistit

- hodnotu **čistého domácího produktu (ČDP, NDP)**: $\boxed{\text{ČDP} = w + i + z + n + s + T_n}$

$$\boxed{\text{ČDP} = \text{HDP} - a}$$

- hodnotu **hrubého národního produktu (HNP)**: $\boxed{\text{HNP} = \text{HDP} + \text{NR}}$,

kde NR = čisté vlastnické důchody ze zahraničí (= rozdíl mezi vlastnickými důchody, jež obdrží domácí ekonomické subjekty ze zahraničí a vlastnickými důchody, které získají zahraniční ekonomické subjekty v tuzemsku).

- hodnotu **čistého národního produktu (ČNP)**: $\boxed{\text{ČNP} = \text{HNP} - a}$

- hodnotu **národního důchodu (ND)**: $\boxed{\text{ND} = \text{ČNP} - T_N}$

$$\boxed{\text{ND} = w + i + z + n + s}$$

Dále rozlišujeme pojmy:

Osobní důchod (PI)

- představuje **skutečné hrubé důchody domácností**, tzn. důchody před zdaněním.
- *V ekonomické praxi se však ne všechny důchody dostanou do rukou příslušných ekonomických subjektů, které služby výrobních faktorů poskytly (příčinou mohou být daně z příjmu právnických osob, nerozdělené zisky) nebo naopak důchody domácností bývají zvyšovány o úroky, transferové platby...*
- $PI = ND - \text{platy fondům sociálního zabezpečení} - \text{nerozdělené zisky korporací} - \text{daně ze zisku korporací} + \text{transferové platby}$

Disponibilní důchod domácností (DI)

- jedná se o osobní důchod po zdanění. Tento důchod domácnosti rozdělují na spotřebu (C) a úspory (S).

$$DI = C + S$$

c) Odvětvová metoda měření HDP

- Pomocí této metody je hrubý domácí produkt dán **součtem všech hrubých přidaných hodnot**, které byly ve sledovaném období vytvořeny v jednotlivých sektorech národního hospodářství.
- Přidaná hodnota je hodnota, kterou jednotliví výrobci postupně v průběhu výrobního procesu přidávají svým úsilím k hodnotě nakupovaných surovin, polotovarů a služeb.
- *V praxi se přidaná hodnota zjišťuje tak, že se od příjmu z prodeje daného produktu odečtou náklady na zakoupení vstupů nezbytných k výrobě tohoto produktu. Sečteme-li hodnoty přidané všemi firmami v ekonomice, dostaneme hodnotu všech finálních produktů, tzn. hodnotu hrubého domácího produktu.*

Hrubý národní produkt (HNP, GNP)

představuje celkovou produkci vyrobenou národními firmami příslušné země, ať již v zemi samé nebo v zahraničí.

Čistý národní produkt (ČNP, NNP) na rozdíl od hrubého národního produktu nezahrnuje obnovovací investice (amortizaci).

Příklady:

1. Roste-li nominální HDP, reálný může klesat.
2. Rozdíl mezi HNP a HDP je dán odpisy.
3. Pokud odečteme z hodnoty HNP hodnotu NR, dostaneme:
  - a) ČNP
  - b) HDP
  - c) ČDP
  - d) ND
4. Ekonomika je charakterizována údaji uvedenými v následující tabulce.

transfery	50
hrubé investice	100
exporty	80
čisté daně	40
odpisy	20
spotřební výdaje domácností	250
vládní nákupy	70
čisté exporty	-20

- a) Vypočtete hrubý domácí produkt.
- b) Vypočtete čisté investice.
- c) Vypočtete importy.
- d) Vypočtete čistý domácí produkt.

5. Ekonomika je charakterizována následujícími údaji:

zisky firem	350
čisté úroky	50
renty	200
odpisy	30
důchody ze sebezaměstnání	80
investice	120
mzdy	800

- a) Vypočtete národní důchod.
- b) Vypočtete hrubý domácí produkt.

6. Níže uvedená tabulka popisuje výrobní proces statku X. Čísla 1 až 5 označují jednotlivé výrobní fáze.

výrobní stadium	meziprodukt	přidaná hodnota	hodnota produkce
1	0		75
2		50	
3			190
4		65	
5			300
celkem			

- a) Doplňte chybějící údaje.
- b) V případě, že ekonomika vyrábí pouze tento jediný statek X, jaký je její HDP?
Jakými způsoby ho můžete v daném případě zjistit?